

## СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ВИНОГРАДАРСТВА Й ВИНОРОБСТВА В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

### CURRENT SITUATION AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE VINEYARDS AND WINE PRODUCTION INDUSTRY IN THE ODESSA REGION

УДК 338.4:(663.25+634.8)(477.7)

DOI <https://doi.org/10.32843/bses.52-14>

**Обнявко В.О.**

аспірант кафедри економіки,  
права та управління бізнесом  
Одеський національний економічний  
університет

**Obniavko Vladyslav**

Odessa National Economic University

У статті проаналізовано базові показники галузі виноградарства та виноробства в Одеській області. Відзначено критичність галузі з урахуванням тенденції скорочення площ виноградників, дослідження динаміки виробництва винограду в регіоні загалом та за окремими його районами. Проаналізовано динаміку та структуру виробництва винограду за виробниками. Визначено місце регіону в державі за обсягом переробки винограду на виноматеріали. Досліджено структуру переробки винограду на виноматеріали за регіонами України, проаналізовано динаміку виробництва вина та виноградного суслу в регіоні, у тому числі за окремими номенклатурними позиціями. Визначено чинники, що негативно впливають на галузь виноградарства та виноробства. Констатовано наявність значних перспектив розвитку галузі. Запропоновано концептуальні напрями розвитку виноградарства та виноробства в Одеській області, які базуються на місцевому потенціалі та намаганні задовольнити широке коло споживачів.

**Ключові слова:** виноградарство, виноробство, виробництво, регіон, галузь, перспективи розвитку.

В статье проанализированы базовые показатели отрасли виноградарства и виноделия в Одесской области. Отмечена критичность отрасли с учетом тенденции сокращения площадей виноградников, исследования динамики производства винограда в регионе в целом и по отдельным его районам. Проанализированы динамика и структура производства винограда по видам. Отмечено место региона в государстве по объему переработки винограда на виноматериалы. Исследована структура переработки винограда на виноматериалы по регионам Украины, проанализирована динамика производства вина и виноградного суслу в регионе, в том числе по отдельным номенклатурным позициям. Определены факторы, негативно влияющие на отрасль виноградарства и виноделия. Констатировано наличие значительных перспектив развития отрасли. Предложены концептуальные направления развития виноградарства и виноделия в Одесской области, основанные на местном потенциале и попытке удовлетворить широкий круг потребителей.

**Ключевые слова:** виноградарство, виноделие, производство, регион, отрасль, перспективы развития.

*The article analyzes the basic indicators of viticulture and winemaking in the largest and most promising wine region of Ukraine — the Odessa region. The author notes the criticality of the viticulture industry, taking into account the lack of government support, tendency of reduction of vineyard areas, research of the dynamics of grape production in the region as a whole and some districts of the Odessa region. The dynamics and structure of grape production by producers in the Odessa region are analyzed. The article substantiates the place of the Odessa region in the state by the volume of grape processing for wine materials. The structure of grape processing into wine materials by regions of Ukraine were studied, the dynamics of wine and grape production in the Odessa region, including by individual nomenclature positions, is analyzed. An assessment of the world trends in wine production was given. Changes in the volume of wine exports and imports in the Odessa region were analyzed. The factors that negatively affect the field of viticulture and winemaking and reduce the competitiveness of Ukraine's viticulture industry on the domestic market and the world market, such as long-lasting economic, political, social and technical-technological problems, were defined. Significant prospects for the development of the viticulture industry of the Odessa region and improvement the competitiveness of Ukraine's viticulture industry on the domestic market and the world market were noted. The conceptual directions of the efficient and sustainable development of viticulture and winemaking in the Odessa region were offered, based on local potential and efforts to satisfy a wide range of consumers, such as the increased cultivation of Ukrainian grape varieties and increased production of wines unique to the Odessa region, including premium wines. The obtained results will be used for further research on the development of a set of measures in the legislation, production technology, marketing, greening, etc., aimed at the development of viticulture and winemaking in the Odessa region and Ukraine as a whole.*

**Key words:** viticulture, winemaking, production, region, industry, development prospects.

**Постановка проблеми.** Вирощування винограду та виноробство є важливими сегментами економіки багатьох держав світу, у тому числі й України. Історія розвитку виноробства на території України охоплює тисячі років із часів, коли давні греки заснували свої колонії в регіонах біля річок Дон, Дніпро, Буг, Дністер та Дунай, вирощували виноград і займалися виноробством. Для багатьох регіонів України вирощування винограду та виноробство в сприятливих для цього кліматичних умовах та придатних земельних ресурсах є традиційною діяльністю, що має багатовікову історію та зумовлює ступінь зайнятості населення, розвиток регіональної економіки, наповнення бюджетів відповідних регіонів від продажу винограду та вина, експортний потенціал

країни тощо. Тому розвиток цієї галузі для Одеської області, що є найбільшим виноробним регіоном України, має особливе значення та визначає ефективність господарювання й можливості подальшого розвитку регіональної економіки.

Виноробство також є важливим чинником міжнародної конкуренції в умовах глобалізації, де позиції України поки що дуже слабкі. Між тим наша країна має всі можливості підняти рівень виробництва винограду та вина до міжнародних стандартів і зайняти на міжнародному ринку місце поряд із країнами-сусідами, від яких поки що суттєво відстає.

З урахуванням зазначеного вище одним із можливих напрямів оздоровлення національної економіки є виведення виноградарства та виноробства з кризи та забезпечення їх ефективного

господарювання. Тому важливо провести аналіз галузі на сучасному етапі розвитку та визначити перспективи її розвитку в найбільшому виноробному регіоні України – Одеській області.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Багато методологічних та практичних питань розвитку виноробства в Україні та світі висвітлено в працях таких учених, як В.М. Кучеренко, С.А. Бондаренко, О.Ю. Гаркуша, В.І. Ємцев, І.В. Ємцева, М.М. Ільчук, М.І. Дмитрук, В.М. Костенко, Ю.О. Лупенко, Л.А. Некрасова, К.І. Некрасова, В. Осипов, Л. Осипова, І.О. Седікова та ін. Варто відзначити, що публікацій, присвячених виноробній галузі України, є чимало. Проте на рівні окремих регіонів проблема вивчена недостатньо та потребує подальших досліджень. Окрім того, раніше проведені дослідження вимагають актуалізації з огляду на сучасний стан виноградарської галузі регіону. Так, проблеми розвитку галузі виноградарства в умовах динамічних змін конкурентного середовища та економічної ситуації в світі та країні стали ще більш гострими і свідчать про необхідність проведення подальших досліджень із пошуку шляхів вирішення проблем, які стримують розвиток цього суб'єкта господарської діяльності. Особливий інтерес представляє аналіз сучасного стану та визначення перспектив розвитку виноградарства та виноробства в регіоні.

**Постановка завдання.** Метою дослідження є аналіз стану та визначення перспектив розвитку виноградарства й виноробства в найбільшому і найперспективнішому виноробному регіоні України – Одеській області для вивчення сучасних тенденцій економічних трансформацій та розроблення пропозицій щодо ефективного розвитку виноробної галузі в регіоні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.**

Виноградарство та виноробство в Одеському регіоні має багатовікову історію. Родючі землі Одеської області, сприятливі кліматичні умови дають можливість виноробам вирощувати як унікальні

місцеві сорти винограду, так і аналоги найкращих іноземних сортів. Якісні виноматеріали дають змогу виробляти натуральні високоякісні вина.

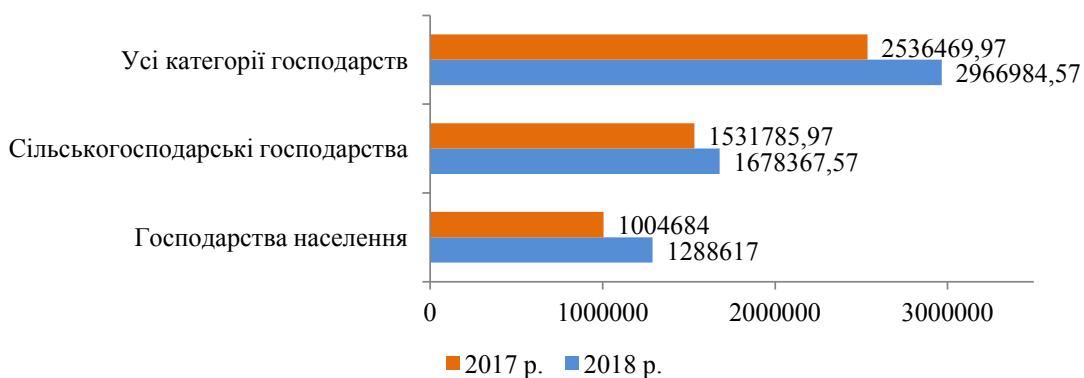
Але нині стан виноградарства та виноробства є критичним: загальна площа виноградників в Україні стрімко скорочується, вітчизняні виробники вина в гострій конкурентній боротьбі з іноземними конкурентами скорочують поставки на національний ринок. Проте навіть в умовах викорчовування старих виноградників винороби прагнуть закладати нові. Так, наприклад, у 2018 р. в Україні було закладено 527,1 га виноградників: у Миколаївській області – 184,2 га, Одеській – 137,5 га, Херсонській – 25,3 га, Запорізькій – 18,4 га [1].

Найбільшу частку в структурі збору врожаю з виноградників в Україні займає Одеська область, в якій зосереджено найбільші площі насаджень – понад 26,29 тис га (60,44% від загальної площі виноградників країни), де в 2018 р. було вирощено із загальної площі насаджень 296,70 тис т винограду (63,47% загального збору винограду в країні).

Інформація, наведена на рис. 1, свідчить, що загальні обсяги виробництва винограду в Одеській області в 2018 р. порівняно з 2017 р. зросли на 16,97%. Приріст виробництва у сільськогосподарських господарствах (включаючи фермерські) в 2018 р. порівняно з 2017 р. становив 9,57%. Найбільший приріст виробництва винограду в Одеській області відбувся у господарствах населення – 28,26%, що свідчить про більшу мотивацію до вирощування цієї культури у таких виробників.

Змінилася структура виробництва винограду в регіоні. Так, якщо у 2017 р. частка виробництва винограду сільськогосподарськими господарствами становила 48,56%, частка господарств населення – 39,61%, а частка фермерських господарств – 4,91%, то в 2018 р. ці частки становили відповідно 43,43%, 56,40%, 5,46%.

Найбільші врожаї винограду в Одеській області збирають у Болградському, Білгород-Дністровському, Тарутинському, Арцизькому, Саратському,



**Рис. 1. Динаміка виробництва винограду в Одеській області у 2017–2018 рр. за виробниками, ц**

Джерело: побудовано автором за даними [11; 12]

Таблиця 1

**Динаміка виробництва винограду в районах Одеської області в 2017–2018 рр.**

Регіони	Виробництво винограду, ц		Темп зростання 2017–2018, %
	2017 р.	2018 р.	
Одеська область, усього, у тому числі:	1531785,97	1678367,57	109,6
Болградський район	339890,04	328154,72	96,5
Білгород-Дністровський район	254654,75	307383,3	120,7
Тарутинський район	207475,59	258963,61	124,8
Арцизький район	214360,26	192557,15	89,8
Саратський район	172377,31	222425,45	129,0
Татарбунарський район	134940,45	141974,04	105,2
Овідіопольський район	73492,92	56804,39	77,3
Ізмаїльський район	46461,75	63565,36	136,8
Кілійський район	31254,84	45139,38	144,4
Ренійський район	23028,48	29281,5	127,2
Роздільнянський район	25248,99	24935,87	98,8

Джерело: побудовано автором за даними [11; 12]

Татарбунарському та Овідіопольському районах (табл. 1).

У більшості районів регіону виробництво винограду в 2018 р. порівняно з 2017 р. значно збільшилося, зокрема в Білгород-Дністровському районі приріст становив 20,7%, у Тарутинському районі – 24,8%, у Саратському районі – 29,0%, у Татарбунарському районі – 5,2%. Водночас лідер із виробництва винограду – Болградський район – показав падіння обсягів виробництва винограду на 3,5%, а Овідіопольський район ще більш суттєво – на 22,7%. Водночас спостерігається зростання виробництва винограду в 2018 р. порівняно з 2017 р. у тих районах Одеської області, де обсяги виробництва значно менші, ніж у районах-лідерах. Так, в Ізмаїльському районі приріст виробництва становив 36,8%, у Кілійському районі – 44,4%, у Ренійському районі – 27,2%.

Оскільки Одеська область займає найбільшу частку в структурі збору врожаю з виноградників

в Україні, вона є лідером серед інших регіонів і за обсягам перероблення винограду на виноматеріали (табл. 2). Частка Одеської області в переробці винограду зросла з 55,75% у 2017 р. до 67,18% у 2019 р., тобто на 11,43%.

Таким чином, структура переробки винограду на виноматеріали за регіонами України у 2017–2019 рр. суттєво змінилася: частка Миколаївської області зменшилась в 1,8 рази, Херсонської області – майже не змінилась (зменшилась на 0,3%), а частка Одеської області робить її національним лідером – 67,18%. Також у переробці винограду на виноматеріали майже у 2,5 рази збільшилась частка інших регіонів України – з 1,58% у 2017 р. до 3,92% у 2019 р., тобто на 2,34%.

Аналіз виробництва вина та виноградного суслу в Одеській області показав збільшення за всіма номенклатурними позиціями (рис. 2). За номенклатурною позицією «Вино ігристе зі свіжого винограду (крім вина «Шампанське»,

Таблиця 2

**Динаміка переробки винограду на виноматеріали за регіонами України в 2017–2019 рр.**

Регіони	Перероблено винограду, т			Темп зростання 2017–2019, %
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	
Україна, усього, у тому числі:	270850,2	274051,9	124226,6	45,87
у відсотках	100	100	100	100
Миколаївська область	82189,7	98076,6	20973,9	25,52
частка у загальній кількості	30,35	35,78	16,88	x
Одеська область	150994,6	142944,2	83452,1	55,27
частка у загальній кількості	55,75	52,16	67,18	x
Херсонська область	33382,0	29693,6	14926,5	44,71
частка у загальній кількості	12,32	10,84	12,02	x
Інші регіони	4283,9	3337,5	4874,1	113,78
частка у загальній кількості	1,58	1,22	3,92	x

Джерело: побудовано автором за даними [11; 12]

включаючи «Шампанське України»)» виробництво у 2018 р. порівняно з 2011 р. збільшилося на 40,10%, хоча обсяги виробництва скоротилися порівняно з 2015–2017 рр. За номенклатурною позицією «Вино, з фактичною концентрацією спирту не більше 15% (крім газованого, ігристого та вина із захищеним позначенням походження)» виробництво у 2018 р. порівняно з 2011 р. збільшилося на 73,40%. Суттєвий приріст відбувся за номенклатурною позицією «Вермут та вина, ароматизовані рослинними та ароматичними речовинами, інші зі свіжого винограду» – виробництво у 2018 р. порівняно з 2011 р. збільшилося на 40,10%. Найбільший приріст має номенклатурна

позиція «Виноградне сусло (крім виноградного сусла, бродіння якого зупинене шляхом додавання спирту)»: виробництво у 2017 р. порівняно з 2013 р. збільшилося у 3,7 рази, але в 2018 р. становило лише 79,67% від рівня 2017 р. За номенклатурною позицією «Вино з концентрацією спирту більше 15% (Портвейн, Мадера, Херес та інші)» виробництво у 2018 р. порівняно з 2011 р. різко зменшилося – на 57,5%.

Аналіз структури виробництва вина та виноградного сусла в Одеській області в 2017–2018 рр. показує, що найбільша частка належить виноградному суслу (крім виноградного сусла, бродіння якого зупинене шляхом додавання спирту), яка



Рис. 2. Динаміка виробництва вина та виноградного сусла в Одеській області в 2011–2018 рр., тис. дек.

Джерело: побудовано автором на основі [12]

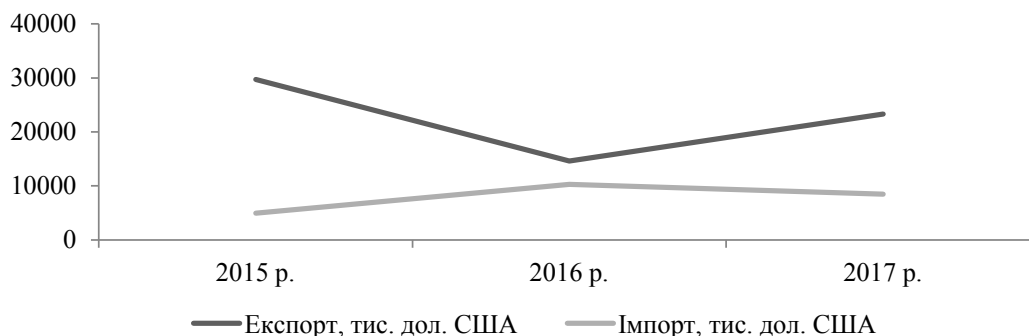


Рис. 3. Динаміка експорту та імпорту вин виноградних і сусла виноградного в Одеській області у 2015–2017 рр., тис. дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [13]

у загальному виробництві за підсумками 2017 та 2018 рр. становила відповідно 65,57% та 57,88%. На другому місці – виробництво вина з фактичною концентрацією спирту не більше 15% (крім газованого, ігристого та вина із захищеним позначенням походження); у 2017 та 2018 рр. його частки у загальному виробництві становили відповідно 17,81% та 24,08%. Третє місце в регіоні належить виробництву вина ігристого зі свіжого винограду (крім вина «Шампанське», включаючи «Шампанське України») із часткою у виробництві на рівні 11,83% та 10,77% відповідно.

Експорт та імпорт вин виноградних в Одеській області мають різні тенденції розвитку. Імпорт вин до Одеської області в період 2015–2017 рр. демонструє незначне зростання (рис. 3). Експорт вин з Одеської області у 2016 р. різко скоротився відносно рівня 2015 р. і став збільшуватися у 2017 р. Проте рівень обсягу експорту в 2017 р. з Одеської області становив лише 78,48% від рівня 2015 р. Імпорт вин до Одеської області, навпроти, збільшився у 2016 р. відносно рівня 2015 р., а в 2017 р. скоротився, хоча і збільшився відносно обсягу 2015 р. на 34,95%.

Виноробство в Одеському регіоні хворіє тими ж хворобами, що й уся виноробна галузь України у цілому.

У літературі дослідники справедливо зазначають такі чинники, що негативно впливають на вітчизняне виноградарство та виноробство: галузь практично втратила істотні обсяги державної підтримки за рахунок збору на розвиток виноградарства, садівництва й хмільництва [5, с. 170]; слабкою є фінансова підтримка державних наукових установ і навчальних закладів, що займаються проблемами виноробства [9, с. 28]; конкурентоспроможність галузі дуже низька, що зумовлено низьким рівнем розвитку інфраструктури ринку винограду, відсутністю диверсифікації каналів реалізації та захисту ринку від імпортової продукції [5, с. 174]; існує дефіцит сировини, який заповнюється за рахунок імпорту виноматеріалів [9, с. 28]; незадовільним є сортовий стан виноградних насаджень [9, с. 28]. В Україні фактично відсутня практика районування сортів. Винороби мають право вирощувати всі сорти, внесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні [5, с. 171]; сформувалися високі ціни на вітчизняну сировину і продукти її переробки [9, с. 28]; склався низький техніко-технологічний рівень виробництва, відсутня державна підтримка виноградарства. Велика трудомісткість та низький техніко-технологічний рівень виробництва визначають те, що майже 40% собівартості займають витрати на заробітну плату і відрахування до єдиного соціального фонду [5, с. 174]; існують не врегульованість земельних відносин та землекористування, складності щодо

юридичного та технічного оформлення права довгострокової оренди землі під виноградниками [5, с. 173, 174]; склалася низька продуктивність виноградників, яка зумовлена високою часткою старих та зріджених виноградних насаджень, високим рівнем витрат ручної праці, що підвищує собівартість і знижує конкурентоздатність вітчизняного винограду та вітчизняної виноробної продукції [5, с. 174]; виникла неконкурентоспроможність обслуговуючих галузей виноградарства (виробництво сільгосптехніки, засобів захисту рослин, освіта тощо) [5, с. 174]; є значні труднощі в отриманні фінансових ресурсів для розвитку виноградарства на довгостроковий період з урахуванням терміну окупності інвестицій [5, с. 174].

Проте, попри зазначені вище проблеми, виноградарство та виноградарство залишаються галузями національної економіки, що мають значні перспективи розвитку. Україна є одним із найбільших виробників та експортерів практично всіх товарних позицій тваринницької та рослинницької продукції, яка експортується на міжнародні ринки: меду, зерна, рибних продуктів, м'яса птиці та м'ясних продуктів, яєць та яєчних продуктів тощо. Українські виробники винограду та вина теж мають перспективи не тільки забезпечити своєю продукцією національний ринок, а й потіснити конкурентів на міжнародному ринку.

Принциповим є розвиток виноградарства та виноробства в Одеському регіоні. Основними напрямками є:

- у сфері виноградарства: розвивати вирощування сортів винограду української селекції, оскільки в регіоні розташована потужна наукова селекційна установа – Національний науковий центр «Інститут виноградарства і виноробства імені В.Є. Таїрова», яка створила понад 130 сортів винограду столового і технічного напрямів і має колекцію із 700 сортів винограду різного генетичного та географічного походження, а також унікальний гібридний фонд, який включає понад 15 тис сіянців, розробила технології виробництва 30 найменувань вин із сортів винограду власної селекції;
- у сфері виноробства: розвивати виробництво вин, що охоплюють усі сегменти споживачів: бюджетної цінової категорії (конкуруючи з винами Молдови, Чилі, Аргентини, Південно-Африканської Республіки тощо), середньої цінової категорії (конкуруючи з винами Італії, Іспанії, Франції тощо), преміум-вина, що є унікальними і якість яких підтверджена міжнародними установами.

Україна може забезпечити вирішення таких завдань. Так, Українське вино Artwine Brut Rose отримало нагороду Top Gold у категорії «Ігристі вина» на міжнародному конкурсі PAR Wine Award Dusseldorf 2020. Виробництвом вина займається компанія Artwinery (раніше – «Артемівський завод шампанських вин»). Окрім того, компанія отри-

мала «золото» за рожеве ігристе вино преміальної лінійки Grand Artinero, а також три срібні медалі [14].

Треба робити акцент на виноробстві тих вин, що є унікальними і притаманними саме Одеській області, вивести ці бренди на міжнародний ринок. Наприклад, із винограду сорту Одеський чорний, що був виведений у другій половині ХХ ст. в Інституті виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова на основі сортів Алікант Буше і Каберне-Совіньйон, виготовляється виключно місцевий бренд вина, що високо цінується фахівцями та споживачами. Як виноград, так і вино цього сорту мають усі умови стати всесвітньо відомим національним брендом України та Одеської області.

Подальші вдосконалення на ринку доцільно вести у таких напрямках: розробити законодавчі та нормативні документи для регулювання діяльності галузі відповідно до міжнародних стандартів та законодавства ЄС (про це також йдеться у роботі [8, с. 86]); упроваджувати сучасні технології у виробництво вина, наприклад технологію «холодного розливу» без теплової обробки, що сприятиме підвищенню престижу українських вин та їх конкурентоспроможності по відношенню до імпортних вин; вести роботу щодо вдосконалення маркетингової цінової політики для посилення лояльності покупців до вітчизняної продукції, оскільки імпортне вино з Південної Африки, Чилі або Молдови часто дешевше, ніж українське; удосконалити податкове законодавство і зменшити розміри акцизного збору, що вплине на зменшення цін на вино та стимулюватиме зростання попиту; активізувати укладення міжнародних угод з інноваційного співробітництва у сфері виноградарства та виноробства; створити систему фінансування науково-технічної сфери виноградарства та виноробства; створити виробництва з переробки та утилізації відходів виноградарства та виноробства; креативно вдосконалювати дизайн рекламних роликів, логотипи торгових марок та дизайн вин, щоб зробити їх більш яскравими та привабливими, розвивати музеї та центри культури споживання вина, стимулювати розвиток винного туризму; посилити зв'язки з постійними клієнтами (для всіх брендів важливе створення довготривалих відносин зі споживачами. Такий зв'язок можна отримати через соціальні мережі, упаковку, зовнішню рекламу, піар-акції тощо); втілювати в маркетингову діяльність нові технології, зокрема блокчейн (блокчейн здатен надати необхідну прозорість і захищеність в обробці інформації); впроваджувати смарт-продукти та смарт-упаковку (перспективним є розроблення упаковки та етикеток, що інформують про склад вина, місце вирощування, екологічність тощо).

**Висновки з проведеного дослідження.** Результати проведених досліджень свідчать, що Одеська область посідає найбільшу частку

в структурі збору врожаю з виноградників в Україні: у регіоні зосереджено найбільші площі насаджень – понад 26,29 тис га (60,44% від загальної площі виноградників країни, без урахування анексованого Криму), де в 2018 р. із загальної площі насаджень було вирощено 296,70 тис т винограду (63,47% загального збору винограду в країні). Однак сьогодні стан виноградарства та виноробства є критичним: загальна площа виноградників в Україні (і в Одеському регіоні) стрімко скорочується, вітчизняні виробники вина в гострій конкурентній боротьбі з іноземними конкурентами зменшують поставки на національний ринок. Водночас за виживання цих галузей потрібно боротися, оскільки вітчизняне виноробство та виноградарство залишаються важливим сектором національної економіки, що має значні перспективи розвитку.

Україна є одним із найбільших виробників та експортерів практично всіх товарних позицій тваринницької та рослинницької продукції: меду, зерна, рибних продуктів, м'яса птиці, яєць тощо. Українські виробники винограду та вина теж, на нашу думку, мають перспективи не тільки забезпечити своєю продукцією національний ринок, а й потіснити конкурентів на міжнародному ринку винограду та вин.

Принциповим підходом до стратегічного напрямку розвитку виноградарства та виноробства в Одеському регіоні (та в інших виноробних регіонах країни) є: у сфері виноградарства – розвивати вирощування сортів винограду української селекції; у сфері виноробства – розвивати виробництво вин, що охоплюють усі сегменти споживачів.

Для реалізації цих концептуальних завдань необхідно здійснити цілий комплекс заходів у законодавстві, технологіях виробництва, маркетингу, екологізації тощо, що є перспективою подальших досліджень у даному напрямі.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Виноградарство та виноробство сьогодні. Вектор руху та розвитку галузі (Інтерв'ю з генеральним директором корпорації «Укрвінпром» Володимиром Кучеренком). URL : <https://www.syngenta.ua/news/novini-kompaniyi/vinogradarstvo-ta-vinorobstvo-sogodni-vektor-ruhu-ta-rozvitku-galuzi> (дата звернення: 16.03.2020).
2. Бондаренко С.А. Теоретико-методологічні засади системного забезпечення стійкого економічного розвитку виноробних підприємств : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.04. Одеса, 2018. 632 с.
3. Гаркуша О.Ю. Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Кривий Ріг, 2015. 198 с.
4. Костенко В.М. Виноградно-виноробна галузь України, стан та перспективи розвитку. URL : <http://thb.nuft.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/Vynogradno-vynorobna-galuz-Ukrayiny-GS.Kostenko.Vyno-Odesa-445.pdf> (дата звернення: 18.03.2020).

5. Ємцев В.І., Ємцева І.В. Ключові проблеми розвитку конкурентоспроможності виноградарства України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 8. С. 169–174.

6. Ільчук М.М., Дмитрук М.І. Розвиток виробництва винограду в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 18–26.

7. Лупенко Ю.О. Сучасні тенденції розвитку ринку продукції виноградарства в Україні. *Виноградарство і виноробство*. 2015. Вип. 52. С. 119–122. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vinogvino\\_2015\\_52\\_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vinogvino_2015_52_26) (дата звернення: 18.03.2020).

8. Некрасова Л.А., Некрасова К.І. Аналіз та перспективи розвитку підприємств виноробної галузі в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 6. С. 83–87.

9. Осипов В., Осипова Л. Виноградарство та виноробство України. Сучасний стан, проблеми, тенденції розвитку. *Економіст*. 2015. № 5. С. 28–31.

10. Седікова І.О. Інноваційна діяльність як фактор економічного зростання підприємств виноробної галузі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 16. Ч. 2. С. 92–95.

11. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.03.2020).

12. Головне управління статистики в Одеській області. URL : <http://www.od.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.03.2020).

13. Сумарний обсяг імпорту та експорту у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД. *Офіційний портал Державної фіскальної служби України*. URL : <http://sfs.gov.ua/ms/f11> (дата звернення: 18.03.2020).

14. Украинское игристое вино выиграло на международном конкурсе. URL : <https://bzh.life/mesta-i-veshi/ukrainskoe-igrystoe-vino-vyigralo-na-mezhdunarodnom-konkurse> (дата обращения: 17.03.2020).

#### REFERENCES:

1. Vinogradarstvo ta vinorobstvo siodni. Vektor ruhu ta rozvytku haluzi (Interviu z heneralnym dyrektorem korporatsii «Ukrvinprom» Volodymyrom Kucherenkom) [*Viticulture and winemaking today. Industry movement and development vector (Interview with Ukrvinprom CEO Vladimir Kucherenko)*]. Retrieved from: <https://www.syngenta.ua/news/novini-kompaniyi/vinogradarstvo-ta-vinorobstvo-sogodni-vektor-ruhu-ta-rozvytku-galuzi> (accessed 16 March 2020).

2. Bondarenko, S. A. (2018). Teoretyko-metodolohichni zasady systemnoho zabezpechennia stiikoho ekonomichnoho rozvytku vinorobnykh pidpriemstv [*Theoretical and methodological principles of sustainable innovation development system support of winemaking enterprises*] (Doctoral thesis), Odesa. (in Ukrainian)

3. Garkusha, O. Yu. (2015). Mekhanizm rehuliuvania rozvytku vinorobnoi haluzi Ukrainy [*Mechanism of regulation of Ukrainian wine industry development*] (Doctoral thesis), Kryvyi Rih.. (in Ukrainian)

4. Kostenko, V. M. Vinogradno-vynorobna haluz Ukrainy, stan ta perspektyvy rozvytku [*The grape and wine industry of Ukraine, its status and prospects for development*]. Retrieved from: [http://thb.nuft.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/Vynogradno-vynorobna-galuz-Ukrayiny-GS\\_Kostenko.Vyno-Odesa-445.pdf](http://thb.nuft.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/Vynogradno-vynorobna-galuz-Ukrayiny-GS_Kostenko.Vyno-Odesa-445.pdf) (accessed 18 March 2020).

5. Yemtsev, V. I., Yemtseva, I. V. (2015). Kliuchovi problemy rozvytku konkurentospromozhnosti vynogradarstva Ukrainy [*Key problems of the viticulture competitiveness development of Ukraine*], *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of economy*, 8, 169–174.

6. Ilchuk, M. M., Dmytruk, M. I. (2019). Rozvytok vyrobntstva vynuohradu v Ukraini [*Grape production development in Ukraine*], *Ekonomika APK – Economics of AIC*, 1, 18–26.

7. Lupenko, Yu. O. (2015). Suchasni tendentsii rozvytku rynku produktsii vynuohradarstva v Ukraini [*Modern trends of viticulture market development in Ukraine*], *Vynohradarstvo i vynuorobstvo – Viticulture and winemaking*, 52, 119–122. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vinogvino\\_2015\\_52\\_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vinogvino_2015_52_26) (accessed 18 March 2020).

8. Nekrasova, L. A., Nekrasova, K. I. (2016). Analiz ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv vynuorobnoi haluzi v Ukraini [*Analysis and prospects of wine industry enterprises development in Ukraine*], *Prychornomorski ekonomichni studii – Black sea economic studies*, 6, 83–87.

9. Osypov, V., Osypova, L. (2015). Vynohradarstvo ta vynuorobstvo Ukrainy. Suchasnyi stan, problemy, tendentsii rozvytku [*Vinegrowing and viniculture of Ukraine. Current state, problems, development tendencies*], *Ekonomist – Economist*, 5, 28–31.

10. Sedikova, I. O. (2017). Innovatsiina diialnist yak faktor ekonomichnoho zrostannia pidpriemstv vynuorobnoi haluzi [*Innovative activity as a factor of economic growth of winemaking enterprises*], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 16, 2, 92–95.

11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: sait [*State statistics service of Ukraine: site*]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 18 March 2020).

12. Holovne upravlinnia statystyky v Odeskiy oblasti: sait [*Main Department of Statistics in Odessa region: site*]. Retrieved from: <http://www.od.ukrstat.gov.ua> (accessed 18 March 2020).

13. Sumarnyi obsiah importu ta eksportu u rozrizi tovarnykh pozytsii za kodamy UKTZED [*The total volume of imports and exports by product heading by UKTZED code*], *Ofitsiyni portal Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy*. Retrieved from: <http://sfs.gov.ua/ms/f11> (accessed 18 March 2020).

14. Ukrainskoe igrystoe vino vyigralo na mezhdunarodnom konkurse [*Ukrainian sparkling wine won at an international competition*]. Retrieved from: <https://bzh.life/mesta-i-veshi/ukrainskoe-igrystoe-vino-vyigralo-na-mezhdunarodnom-konkurse> (accessed 17 March 2020).